

MARTÍ DE RIQUER

SPINOZA I ELS GENTILS
EL TRIOMF
DE LA FONÈTICA

BARCELONA 2014

QUADERNS CREMA

Publicat per
QUADERNS CREMA

Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax. 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 2014 by Hereus de Martí de Riquer
© de la il·lustració de la coberta, by Emilio Grau Sala,
VEGAP, Barcelona, 2014
© d'aquesta edició, 2014 by Quaderns Crema, S.A.U.

Drets exclusius d'edició:
Quaderns Crema, S.A.U.

Coberta a partir d'un Cartell de l'Associació d'estudiants
d'arquitectura, d'Emili Grau i Sala

ISBN: 978-84-7727-556-5
DIPÒSIT LEGAL: B. IO 449-2014

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *maig de 2014*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rígorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

ACTE PRIMER

L'escena representa una habitació d'una casa elegant segons la moda del segle passat. Al fons un balcó que dóna al carrer, a l'esquerra unes grans cortines que tapen una porta i a la dreta una porta lliure. Al mig de l'habitació hi ha un taüt, una mica elevat per la part del cap i amb la part inferior de cara al públic, on hi ha les lletres D. R. i el pany amb la clau posada. Al fons, a mà esquerra, un gran gerro decoratiu i en primer terme cadires. Volten el taüt sis ciris que cremen en sengles canelobres posats a tres per banda. En primer terme cadires. El taüt és obert i l'ocupa un senyor d'uns cinquanta anys, vestit de frac, amb tota mena de creus i de medalles al pit i una banda roja. En alçar-se el teló Anna entra per la porta de la dreta i la reben Antoni, de jaqué, i Despuig, Xaumar, Albert i Elies amb vestit fosc.

ANNA (*Entrant*) Déu meu! Pobre Dalmau! (*S'acosta al taüt i mira un moment el cadàver, i després estreny la mà a Antoni amb efusió*) Ja t'ho pots imaginar; ho sento molt, molt.

ANTONI Ja sé com l'apreciàveu; conec la vostra vella amistat. (*Li ofereix una cadira, quan ha segut seuen tots els altres*)

ANNA Pobre Dalmau! Pobre home! ¿Qui ho havia de dir? Recordo ara tota la seva juvenesa, tan valent que era aleshores i tan galant amb les dames... (*Sanglota*)

DESPUIG Comprendc el vostre dolor, Anna; el comprendc perfectament. Jo també pertanyo a aquella època en què

ell era jove, i això em fa molta pena i em fa pensar en les misèries humanes i en la fragilitat de l'home que no és més que un grapat de pols esclau de la matèria vil i roïna...

ELIES Un grapat de pols ple d'orgull i de passions baixes i innobles.

ANNA I tan sobtat com ha estat això!

XAUMAR (*Que havia romàs apartat, avançant i mirant fixament Anna*) Senyora; la mort és com el lladre; ve quan un menys l'espera. De vegades, quan la nostra salut és més bella i més esplèndida ja han nascut els cucs que se'ns menjaran les pupil·les. (*Marca molt la doble ela. Anna s'ha alarmat extraordinàriament en adonar-se de la seva presència*)

ELIES En aquest món sols una cosa hi ha certa: la mort, i sols hi ha una cosa incerta: l'hora de la mort.

DESPUIG Tot és pols entre nosaltres...

XAUMAR (*Recitant en to funerari sense deixar de mirar Anna*)

Quan siguin pols nostres cossos
i se'ns cloquin les parpelles.
¿Qui sap si dels nostres ossos
d'altres faran escudelles?

OMAR KAYAM

ALBERT És ben cert, això.

XAUMAR El nostre urc és l'urc de l'insecte. La flama que abrivada s'abranda en el nostre pit és l'ànima que vivifica la nostra insignificant petitesa.

ALBERT Heu parlat com un novel·lista.

XAUMAR ¿Novel·lista? (*Marca molt la doble ela*) És natural; no debades ha eixit de la meva ploma...

ANTONI (*Secament*) Tingueu més respecte a la mort! (*Tots callen*)

ANNA (*Després d'un trist silenci durant el qual ha somicat*)
¿De què va morir?

DESPUIG La història de la seva mort és tristíssima, perquè vingué ferint-li cor i ànima i perquè l'arravatà, exactament com ha dit En Xaumar, com el lladre, que ve quan menys l'esperes. (*Pausa*) Ja sabeu que el pobre Dalmau patia del cor; ja n'havia tingut alguns atacs, com recordaré probablement, un a les curses de cavalls quan el seu cavall *Espurna* va perdre el premi nacional; un altre fent esgrima quan va treure un ull al seu adversari, un altre en un ball de disfresses...

ANNA Sí, sí; ja recordo...

DESPUIG També sabeu que el seu més gran orgull—i ben justificat, cal dir-ho—, era el seu bell escut d'armes—aquell magnífic castell amb fons d'or i tres coloms que hi voleiaven—. L'ostentava a tot arreu, i feia bé. El tenia a la porta dels cotxes, a la biblioteca, al despatx, al capçal del llit, al paper als mocadors, a les camises, a les samarretes i—sigui dit amb perdó—als calçotets...

ANNA Ben cert, ben cert...

DESPUIG El que no deveu saber és que el nostre actual batlle, a més d'ésser batlle de Barcelona, és propietari i únic explotador d'una pasta que fa créixer els cabells als calbs—se'n diu Anticalvicida—; doncs bé, imagineu-vos que ahir al matí agafa el pobre Dalmau el diari, i troba un anunci de l'anticalvicida, els flascons del qual porten el seu escut d'armes i a sota unes lletres que diuen **MARCA REGISTRADA**. Dalmau se'n va corrents al laboratori de l'anticalvidida i li diuen que l'escut havia estat patentat. Aleshores corre a veure el senyor batlle i li explica el cas. Però el senyor batlle li va respondre que

amb això de la República els escuts nobiliaris no existeixen i, per tant, que són propietat del primer que els patentà, el qual té dret a interdir-ne l'ús a tothom en tot el món. Va arribar a casa tot tremolant i febrós, i a primera hora de la tarda s'hi presenten uns urbans amb ordre de requisar tots els escuts que hi trobin. Se'n van endur els dels cotxes, del despatx, de la biblioteca, del llit i fins i tot els mocadors, les camises i—sigui dit amb perdó—els calçotets. Quan van marxar li va agafar un atac, l'últim de la seva vida, car, minuts després ja no pertanyia a aquest món. El doctor Albert (*assenyala Albert*) el va reconèixer i va dir-nos que no hi havia res a fer.

ALBERT En tota la meua carrera de metge aquesta ha estat l'acta de defunció que en firmar-la m'ha aclaparat més.

ANNA Pobre Dalmau! Pobre Dalmau!

XAUMAR Ha estat una mort amarada de tristeses i de desil·lusions (*marca molt la doble ela*); és la reacció de la sang noble, però impotent, contra l'actual estat de coses, tan materialitzat i plebeu.

ANNA La seva fi ha estat ben tràgica per a un home com ell, convençut de la seva excel·lència i del seu rang.

ELIES I tant! Veure's vexat per un anticalvicida un home tan aristòcrata!

ANNA (*Després d'una pausa trista*) ¿I què sabeu de la seva filleta?

ANTONI Nicolaua és a col·legi, fora de la ciutat. Suposem que arribarà a Barcelona demà. Precisament jo sóc el seu tutor i aquests senyors formen el seu consell de família. Això és el que disposa el testament del meu oncle que hem obert aquest matí.

ANNA Fa molts d'anys que no l'he vista.

ANTONI Jo també, i tots aquests senyors ni tan sols la coneixen. Recordo haver-la vista quan era molt menuda,

quan tenia uns quatre o cinc anys. La rígida educació que li donava el meu oncle l'ha mantinguda sempre molt allunyada de nosaltres.

ANNA Pobreta nena! Òrfena de pare i mare!

DESPUIG Però nosaltres farem que no els trobi a faltar; les nostres voluntats faran tot el possible perquè Nicolaua vegi en nosaltres un altre pare i una altra mare.

ANNA Tot el que fareu per la filla de Dalmau us serà tingut en compte, si no aquí, allí. (*Assenyala el cel*)

ANTONI, DESPUIG, XAUMAR, ALBERT, ELIES Així sigui!

ANNA Tots els nets de cor ens hi trobarem. (*Pausa*) ¿Quan és l'enterrament?

ANTONI Ara mateix; les amistats ja s'esperen al carrer, no més falta que vingui la clerecia i el cotxe.

ANNA No vull trobar-m'hi; em desmaiaria. (*S'alça i tots fan el mateix*)

ANTONI (*Estrenyent-li la mà*) Us agraeixo de tot cor que hagueu volgut veure'l per darrera vegada; sé com l'apreciàveu.

ANNA Sí, sí, Déu meu.

Surt acompanyada d'Antoni per la porta de la dreta, després de creuar-se una mala mirada amb Xaumar. Els qui queden seuen novament.

ALBERT (*A Elies*) ¿Com és que aquesta senyora us mira tan malament?

ELIES (*Trist*) Ai las!

DESPUIG (*A Albert, compungit*) Creieu-me, Albert, qui té raons per mirar-la malament és ell, pobre Xaumar!

ALBERT Oh, perdoneu si m'he ficat en certes coses...

ELIES De cap manera; no us he de perdonar res. Al contrari, com a amic meu que sou, us en dec una explicació; aquesta senyora fou, ai las, muller meva.

ALBERT ¿Com? No ho sabia...

ELIES Ho fou, però ens vam divorciar.

ALBERT És molt trist!

ELIES Encara no ho sabeu; encara no en sabeu el motiu.

(*Pausa*) Aquesta dona, va destruir la il·lusió (*Fa sonar la doble ela*) més gran de la meua vida.

ALBERT Oh! ¿Quina?

ELIES El meu desig més fervent era tenir un hereu...

ALBERT ... i no vau tenir fills.

ELIES Pitjor. Vam tenir un magnífic nen. Intel·ligentíssim.

(*Fa sonar la doble ela*) Als sis mesos ja sabia comptar fins a deu i sabia la primera declinació dels substantius llatins.

ALBERT Mosca! ¿Als sis mesos?

ELIES Sí, senyor, als sis mesos; era el meu somni: tenia un fill que era un prodigi.

ALBERT Realment.

ELIES Ja podeu imaginar-vos el meu orgull. Doncs aquesta dona, amb la qual en dos anys de matrimoni no havia tingut ni el més petit disgust, va perdre-me'l.

ALBERT ¿Us el va desmoralitzar?

ELIES No, me'l va perdre literalment. Se'l va deixar en un tramvia i no el vam poder trobar.

ALBERT És possible!

ELIES Sí, sí; això va passar. Vaig reclamar a la companyia, em vaig fer tips de fer cua a la secció d'objectes perduts i res; el meu fill no va aparèixer.

ALBERT Déu meu!

ELIES I aleshores em vaig divorciar de la meua muller.

ALBERT Naturalment.

DESPUIG És una història tristíssima.

ALBERT I tant! (*Pausa*)

DESPUIG Però parlem de coses més alegres: parlem del nostre projecte.

ELIES N'hem de convèncer Antoni.

XAUMAR Sí, sí, no ens hem de deixar perdre aquesta bella oportunitat.

ALBERT Tots estem força tronats i així ens podrem refer.

DESPUIG Jo tinc molta influència damunt Antoni i espero que el convenceré perquè al capdavall també li convé a ell. Està clar que té respecte a la voluntat del seu oncle i que no voldrà fer un tort a la seva cosina...

ALBERT ¿A la seva cosina? Però si no la coneix de res...

XAUMAR Té una sèrie de prejudicis que li poden llevar l'oportunitat d'enriquir-se.

ELIES Si perdem aquesta ocasió és que som uns brètols.

ALBERT A més no cometrem cap falta, serà la justa remuneració dels nostres treballs.

DESPUIG Em sembla que el convenceré; Antoni és jove i els diners li poden proporcionar moltes diversions de què ara no frueix.

ELIES Per altra banda les nenes no en necessiten, de diners.

ANTONI (*Entrant*) Pobra dona! Ha tingut un veritable disgust de la mort del meu oncle!

XAUMAR (*Cínic*) El seu cor és sensible.

DESPUIG Escolta, Antoni. (*Antoni seu*) Tots nosaltres estem molt tronats...

ANTONI ¿A què ve això ara?

DESPUIG Ve que havíem pensat que la tutela de la teva cosineta Nicolaua ens pot reportar, sempre d'una manera digna, alguns beneficis...

ANTONI ¿Què dieu? Quin escàndol! ¿Com goseu dir això davant el cadàver del meu oncle?

XAUMAR Els morts no senten, Antoni, llurs sentits pertanyen a un món superior.

DESPUIG Creu-me, Antoni, això pot fer-nos feliços a tots i, al capdavall, la teva petita cosina no necessita pas molts diners.